

Потпуковник **АЛЕКСАНДАР ВОЈИНОВИЋ**

ОДБРАНА НА ШИРОКОМ ФРОНТУ У РАВНИЦИ

Скоро сва дискусија која се досада водила о организацији и извођењу одбране на широком фронту односила се на планинско или средње испресецао (маневарско) земљиште, док се организација и извођење одбране на широком фронту у равници стално запостављала. То је донекле и разумљиво, јер кад се упореде само неке карактеристичне особине планинског или средње испресецаоног земљишта са равницом, као и услови које разноврсна земљишта пружају за употребу ратне технике и организацију одбране на широком фронту, и кад се погледају ратна искуства, онда се обично долази до закључка да се одбрана на широком фронту може успешно изводити у планини и да је теже бранити се на широком фронту на средње испресецаоно (маневарском) земљишту, а најтеже на широком фронту у равници.

У чему лежи основна тешкоћа за организацију и извођење одбране на широком фронту у равници? Док бранилац на планинском, а донекле и испресецаоно маневарском земљишту, где постоји само ограничен број пролазних и погодних праваца за употребу претежног дела техничких средстава, може да уштеди извесне своје снаге на рачун таквих земљишних погодности (велика испресецаоност, стрменитост, пошумљеност, итд.) и да се групише на тим пролазним правцима, затвори их и спречи непријатељу продор у дубину одбране, дотле у равници, углавном, свега тога нема, изузев мањег броја река и канала, а евентуално и нешто мало пошумљеног или мочварног земљишта. Према томе, нападач је у могућности не само да у равници масовно употреби разноврсна савремена ратна средства и све родове војске, већ и да скоро неометан од земљишта изабере правац главног и помоћног удара.

То значи да основна тешкоћа у организацији и извођењу одбране на широком фронту у равници лежи, пре свега, у томе што ту нема озбиљнијих олакшавајућих теренских услова, који би спречавали или ограничавали дејство непријатељске технике само одређеним правцима и који би омогућили што већу економију браниоцевих снага. Међутим, овде не треба губити из вида чињеницу да равница пружа скоро идеалне услове за дејство стрељачке ватре и ватре ар-

тиљерских оруђа за непосредно гађање, и да та околност умногоме олакшава организацију и извођење одбране, пошто је ватра један од главних елемената за обезбеђење успеха, те је у пуној мери треба искористити.

С обзиром на наведене особине равнице и, углавном, неограничене могућности непријатељског дејства, логично би било да се одбрана у равници мора изводити на фронту нормалне ширине. Међутим, ратно искуство показује да су се јединице у равници браниле и на нормалном и на широком фронту, па је вероватно да ће тако бити и убудуће. А каква ће бити ширина тих фронтава зависиће од важности праваца и карактера земљишта које треба бранити, од јачине и опремљености својих и непријатељских снага и начина непријатељског дејства. Иако је у равници тешко бранити се на широком фронту и спречити непријатељу да изврши пробој одређеним правцима у једном ширем отсеку, појасу или зони одбране (према томе која се јединица брани), ипак ће се таквој одбрани често прибегавати, било због недостатка снага и средстава за одбрану на фронту нормалне ширине, било ради заштите мобилизације или прикупљања снага за прелаз у офанзиву, било ради заштите мање важних праваца, док ће се на другим, важнијим правцима предузимати активна дејства, било ради откривања непријатељских намера и груписања непријатељских снага, или, у извесним случајевима, због нерентабилности истурања јаких снага под удар непријатељске технике, итд.

Да бисмо могли са успехом да организујемо и изводимо такву одбрану и да правилно решавамо поједина битна питања, потребно је да уочимо и схватимо неке карактеристичне моменте непријатељског дејства, као што су: масовно груписање снага на изабраном правцу главног удара, велика брзина дејства и темпо наступања, као и тежња да се браниоачеве снаге уништавају по деловима, а не одједном на читавом фронту напада.

У таквим условима, постављају се деликатна питања: како се супротставити непријатељу; како са мањим снагама на ширем фронту и за дуже време задржати двоструко или троструко јаче снаге непријатеља; како се супротставити његовој брзини продора у дубини одбране?

Иако се на ова питања не могу дати тачни одговори, ипак се могу набацити само неке идеје које се кроз дискусију могу оформити и у извесне конкретне закључке. Ако рашчланимо постављена питања, онда ћемо доћи до извесних проблема који се сами по себи намећу и који се, на крају крајева, сведе на један основни проблем — проблем распореда снага и средстава, другим речима, како треба распоредити расположиве снаге и средства по фронту и дубини. Да ли треба затворити читав фронт, без обзира на његову ширину, истурајући главне снаге на предње положаје са врло малим резервама, или оставити главне снаге у дубини одбране, истурајући мање снаге напред, или можда истурирати само извесне извијачке делове на предње положаје, а остале снаге држати прикупљене у дубини. Осврнућемо се само на нека од ових питања.

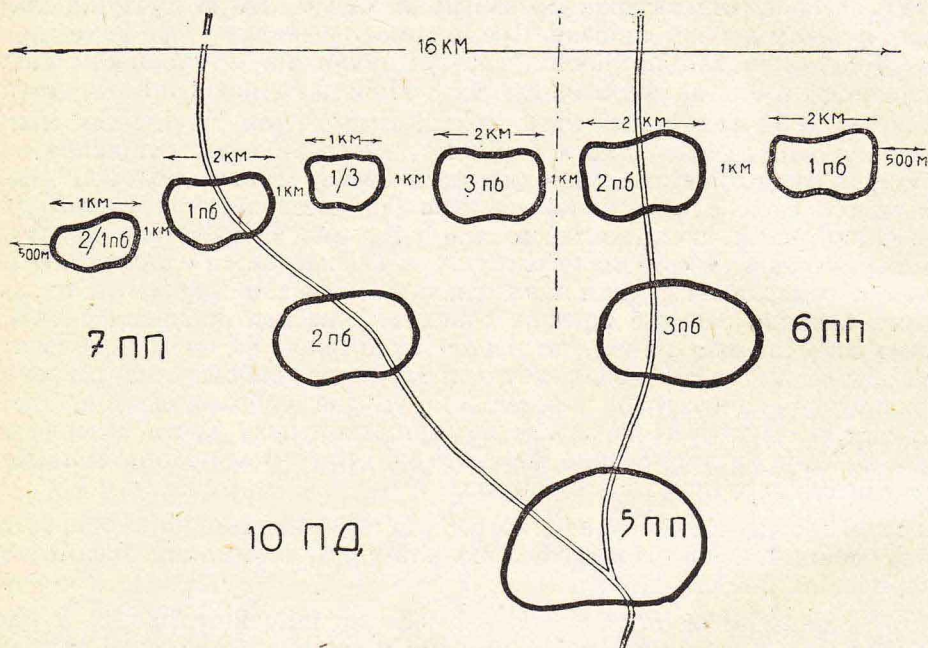
Ако би се на главном положају поставиле јаке снаге које ће потпуно затварати читав фронт дивизије, рецимо 16—20 км, онда би се могла постићи доста чврста одбрана главног положаја на коме би се могао пружити снажан отпор непријатељским снагама у почетном периоду. Међутим, у случају пробоја главног положаја, одбрана више не би имала снага и средстава за успешно супротстављање даљем продору непријатељских снага у дубину одбране. Другим речима, било би довољно да непријатељ напрегне своје снаге само у почетном периоду, тј. док не пробије главни положај, да би после тога, савлађујући отпор малих резерви, готово несметано могао да продужи своје наступање у дубину одбране. Према томе, очигледно је да би се таква одбрана заснивала на јачини главног положаја и упорности снага које се налазе на њему, што, свакако, не би дало повољних резултата.

Ако би се смо мањи део, можда само $\frac{1}{3}$ или $\frac{1}{4}$ укупних снага, истурио напред на „главни положај“, а остале снаге задржале као резерве на положајима у дубини, онда би тај „главни положај“, свакако, био врло слаб, али би довољно јаке резерве биле у стању да се енергичним противнападом или одбраном супротставе непријатељским снагама које врше наступање. Оваква би се одбрана, углавном, заснивала на јачини противнапада и на маневру снага из дубине, а такво решење изгледа донекле боље него у првом случају, само што ни овај начин, по нашем мишљењу, не би у потпуности обезбедио потребан успех. Зато изгледа да одбрану на широком фронту у равници треба заснивати на упорној одбрани снага на главном положају, уз тесно садејство и противнападе јачих резерви из дубине, које би дејствовале нарочито на угроженом правцу са циљем да савладају непријатељски напад.

Најзад, поставља се питање: који је најпогоднији однос између снага на главном положају и снага у пуковским, дивизиским или корпусним резервама?

Полазећи од поставке да одбрану на широком фронту у равници не треба посматрати као одбрану једне линије на којој су јединице равномерно распоређене по читавом фронту, већ као сваку другу одбрану која се изводи на широком фронту на сваком земљишту, па, према томе, и у равници, тј. као одбрану важних праваца (пре свега комуникација) при којима су браниочеве снаге и средства груписани у складу са важношћу самих тих праваца и где се одбрана заснива на чврстини, упорности и маневру снага на главном положају, а уз тесно садејство и противнападе јаких резерви из дубине одбране. А да би се то обезбедило, изгледа да би било најбоље ако би свака јединица (на пример, дивизија и њени пукови) истурила на главни положај отприлике $\frac{2}{3}$ својих снага, а остале снаге задржала у резерви. Ако би, у таквом случају, пукови првог ешелона истурили по два батаљона и нешто више снага на главне положаје, онда би дивизија, уствари, имала 4—5 батаљона на главном положају и 4—5 батаљона у пуковским и дивизиској резерви. То значи да би отприлике пола снага дивизије било на главном положају, а пола у дубини. Сада се поставља питање: коју би ширину фронта, односно

зоне, могла да затвори једна дивизија, а да кроз њу успешно спречи продор непријатељских снага? Ако два од ових 4—5 батаљона, који се налазе на главном положају, организују своје чворове одбране са по две чете у чвору (један чвор два км ширине) и са по једном четом у одвојеном четном рејону (сваки четни рејон по један км), а друга два или три батаљона чворове са све три чете у њима, и ако свему томе додамо међупросторе између појединих чворова одбране и четних отпорних тачака са просечном ширином од око 1 км, онда би дивизија могла солидно да брани фронт од око 16—20 км.

Иако на први поглед изгледа да је веома слаб тај положај који — на фронту од око 20 км — затварају 4—5 батаљона, ипак, то није сасвим тако. Ако се овај распоред мало боље анализира, онда ће се видети да су батаљонски рејони нормалне величине (2 км) и да батаљони, уствари, бране нормалан фронт, на коме се могу супротставити најмање троструко јачем непријатељу.

Овако велика ширина фронта, са веома чврстим и нормалним величинама отпорних тачака и чворова одбране на главном положају, добила се благодаречи већој ширини међупростора, који се налазе између појединих чворова и тачака. Док би ови међупростори на средње испресецаном и покривеном земљишту претстављали велики проблем, докле се они у равници могу веома успешно тући и бранити, благодаречи повољним условима за дејство оруђа за непосредно гађање, нарочито ПТ оруђа и митраљеза, као и умешној организа-

цији фланкирног дејства из суседних чворова и тачака, евентуално комбинованог са дејством веома малих снага у самим међупросторима.

Изнету ширину фронта дивизије, од 16 до 20 км, која је узета као пример, не треба сматрати као крајње могућу границу. Напротив, она може бити и већа, што зависи не само од важности правца који се брани, већ и од тога да ли се испред положаја налази каква река, канал или неко мочварно земљиште. Разумљиво је да се у таквом случају мора дати већа самосталност појединим дивизиским пуковима и осигурати могућност обимнијег маневровања јединица.

Када говоримо о распореду снага дивизије, онда полазимо од поставке да она, у одбрани на широком фронту у равници, мора имати чворове одбране и отпорне тачке (који ће претстављати главни или први положај) и положаје пуковских и дивизиских резерви (други и трећи положај), само се поставља питање: на коме ће од ових положаја бити распоређене њене главне снаге, а које се, због обмане непријатеља, избегавања непријатељске артиљеријске ватре или неких других разлога, могу налазити на првом, другом или трећем положају. Постоји мишљење да при одбрани на широком фронту врло мали део снага треба истурити напред ради извиђања, а главнину задржати у дубини на погодним положајима наслоњеним на природне препреке (ако их има), с тим да се, с обзиром на ситуацију и испољено дејство непријатеља, развије и пређе у одбрану или напад. Ако би дивизија у таквом случају прешла у одбрану, онда се поставља питање да ли на том положају у дубини треба образovati главни положај, положај пуковских и дивизиских резерви, или све снаге развити у једној линији. По нашем мишљењу, дивизија ће и у том случају бити принуђена да организује одређене положаје, које ће посести батаљони првог ешелона, пуковске и дивизиска резерва и на којима ће пружити отпор непријатељу. Разлика је, изгледа, само у томе што би се снаге морале повлачити нешто дубље уназад, само је питање колико се пута могу повлачити, где и када ће се зауставити и пружити отпор непријатељу.

С обзиром на распоред снага по фронту и дубини и величину пространства које се брани, једна дивизија, по нашем мишљењу, не може се бранити и дејствовати као апсолутна целина, као што је то случај у одбрани на нормалном фронту. Међутим, она може и треба да дејствује као целина са оним снагама које се налазе на тежишту одбране, тј. на највероватнијем правцу непријатељског главног удара. Остале њене снаге (на пример, један пук) треба припремити да самостално дејствују на помоћном правцу, с тим да и на том правцу, у случају већег непријатељског успеха, могу очекивати интервенцију дивизиских резерви. То би важило не само за више јединице, корпус — дивизија, него и за пукове.

Када се говори о одбрани на широком фронту, онда не треба сматрати да се то односи на све јединице, јер, на пример, сви пукови у оквиру једне дивизије не морају имати подједнако широке одбран-

бене отсеке. Напротив, нормално ће бити да се само један њен део брани на широком, а други, главни део, на нормалном фронту.

Пошто стрељачка дивизија у нормалним условима може успешно да брани 8—10 км фронта, поставља се питање: да ли та иста дивизија може пружити успешну одбрану на фронту од 16 до 20 и више км и шта би требало учинити да се то постигне? Јасно је да ће на широком фронту бити далеко мања густина живе силе и ватрених средстава него на фронту нормалне ширине, ако би дивизија остала истог формациског састава. Пошто се за успешно решење тога питања не може ићи путем повећања бројног стања дотичне дивизије, нити путем њеног ојачавања неким другим јединицама, по нашем мишљењу, било би најбоље да се знатно ојача њена ватрена моћ. Наиме, ако би наступила потреба да се нека дивизија мора борити на широком фронту у равници, онда би се она могла ојачати већом количином аутоматског оружја из магацинске резерве, тј. ми-траљезима, пушкомитраљезима и аутоматима. Ако се то не би могло применити код свих дивизија, онда би се морало применити бар код оних јединица које ће се бранити на широком фронту, нарочито у равници. Ово тим пре што се снага одбране не мери само бројном јачином људства, већ ватреним ефектом који та жива сила може произвести. Зато би требало обезбедити веома јаку густину противтенковске и стрељачке ватре. Бојазан да би се додељивањем веће количине аутоматског оружја јединице сувише оптеретиле и постале гломазне и непокретне, и да би било отежано њихово снабдевање муницијом, не би била оправдана зато што се ту ради само о лаком наоружању, и што се у одбрани муниција може благовремено припремити на свим положајима по дубини. Према томе, и дивизија садашњег формациског састава може извршити постављени задатак у одбрани на широком фронту у равници, само ако изврши правилан распоред и груписање својих снага по фронту и дубини и по важности појединих праваца, ако је њена ватрена моћ појачана аутоматским оруђима за 1—1,1/2 пута.

Пошто смо већ изнели како, начелно, треба да буду распоређене снаге на главном положају и по дубини, потребно је да видимо какав треба да буде однос снага по појединим правцима одбране.

Без обзира на то што је равница на свом претежном делу апсолутно пролазна, и што непријатељ има могућност да било где избере правац главног удара и масира своје снаге и средства на изабраном правцу, ипак досадашње ратно искуство, нарочито из Другог светског рата, показује да су се правци главног удара обично бирали дуж комуникација, према правцу њиховог протезања, и да су били ређи случајеви када је главни удар извођен лево и десно од њих. Међутим, и тада се тежило да се после пробоја одбране што пре изађе на комуникацију. Према томе, јасно је да ни у равници бранилац не треба равномерно да постави своје снаге на читавом фронту одбране, већ да их групише по правцима. При томе је веома важно да детаљном проценом појединих праваца и појединих делова земљишта дође

до закључка који је правац, односно зона, на дотичном фронту најважнији за одбрану и где ће непријатељ највероватније нанети свој главни, а где помоћни удар. Тек после тога треба извршити груписање својих снага и то тако да се непријатељским главним снагама на правцу главног удара супротставе своје главне снаге, остављајући само најнужнији део за затварање помоћног правца. Међутим, за случај да непријатељ изврши главни удар на неком другом делу одбранбеног појаса или зоне, тј. тамо где га нисмо очекивали, требало би предвидети и обезбедити да се благовремено изврши пребацивање пуковских или дивизиских резерви са циљем да се непријатељу спречи продор на том правцу. Другим речима, кад се ради о одбрани на широком фронту, не може се говорити о одбрани читавог фронта и равномерном распореду снага, већ о одбрани појединих важнијих правца, о правилном распореду и груписању снага по фронту и дубини и о благовременом маневру у периоду непријатељског напада. У вези са тим поставља се и питање: на којој дубини треба поставити резерве или друге ешелоне?

У одбрани на нормалном фронту дивизиска резерва или други ешелон обично се налазе на око 4—6 км од главног положаја. То удаљење, с обзиром на ширину фронта који та дивизија брани (8—10 км), обезбеђује довољну дубину главног појаса, с једне, и омогућава њихову благовремену интервенцију и на центру и на крилима дивизије, с друге стране. Другим речима, дивизиска резерва, односно други ешелон, може благовремено садејствовати снагама које су у одбрани при извођењу противнапада, при одбијању непријатељског напада и парирању непријатељског успеха. Међутим, ако се дивизија брани на фронту, рецимо, око 20 км ширине, поставља се питање да ли дивизиски други ешелон или резерва треба да остану и даље на положају који је удаљен од главног положаја 4—6 км, или и ту даљину треба повећати у извесној сразмери према првој, рецимо, на 10—12 км. Ако би дивизиска резерва или њен други ешелон остали на 5—6 км од главног положаја, онда је очигледно да би благовремено могла интервенисати само на најближем делу фронта и да би непријатељ могао да пробије одбрану на удаљенијим деловима и да продужи наступање у дубину, па чак и да доспе у позадину дивизиске резерве (другог ешелона), пре но што би она била у стању да интервенише.

Ако бисмо други ешелон дивизије (резерва) поставили на 10—12 км од предњег краја одбране, онда се поставља питање да ли би он могао благовремено интервенисати на било ком делу одбранбеног појаса дивизије. Ако би се други ешелон дивизије, ешелони пукова, а нарочито други ешелон корпуса, кретали пешке, онда они уопште не би успели да благовремено интервенишу на појединим правцима, тако да би непријатељ могао по деловима да уништава поједине снаге на главном положају и положајима пуковских резерви, па чак и дивизиске резерве. Другим речима, дивизиски други ешелони уопште не би успели да врше противнапад, већ би им једино остало да се припреме на одређеним положајима за одбијање даљих

непријатељских напада. Ако се томе дода доста велика брзина непријатељског пробоја и велики темпо наступања који се после пробоја главног положаја одбране може остварити благодарећи јаким савременим средствима, онда се може јасно видети да овај проблем постаје утолико тежи и утолико већи, уколико би се више фронт дивизије проширивао изнад 20 км. Због тога настаје питање: како обезбедити благовремену интервенцију корпусних, дивизиских или пуковских резерви или других ешелона на најугроженијим правцима широког фронта и на који се начин може успорити непријатељска брзина при пробоју и даљем наступању? По свему изгледа да се ни стрељачке јединице, онакве какве су сада, неће моћи успешно супротставити јачем непријатељу, чак ни онда ако би се бранили на широком фронту на маневарском земљишту, акамоли на широком фронту у равници. То значи да непријатељу треба супротставити јединице које могу брже маневровати и дејствовати него обичне стрељачке јединице. По нашем мишљењу, томе би најбоље одговарале мотомеханизоване јединице које би, благодарећи својим техничким транспортним средствима, могле веома брзо да дејствују у свима правцима и на свима деловима фронта. Али, ако би услед недостатка транспортних средстава било немогуће формирање таквих јединица, онда би требало тежити да се бар појединим корпусима и дивизијама придаду извесни мотомеханизовани делови (пукови или дивизије), који би се налазили у дивизиским и корпусним резервама и који би могли благовремено да интервенишу на одређеним правцима.

Најзад, постоји још једно решење, наиме, да се корпусима и стрељачким дивизијама и пуковима, који се бране на широком фронту, придају транспортна средства за покрет и пребацивање њихових резерви или других ешелона. На тај начин, транспортна средства омогућила би да те јединице, односно резерве (други ешелони), изврше благовремену интервенцију на ма ком делу одбранбеног фронта, без обзира на њихово веће удаљење. Осим тога, таквим начином парирала би се и предност нападача у погледу његове брзине дејства и великог темпа наступања. Иако се овакво решење, начелно, односи на корпусне и дивизиске ешелоне који би били снабдевени аутотранспортном, ипак се може указати потреба да се и пуковским резервама или другим ешелонима (који ће се због непријатељске ватре и ширине фронта обично кретати пешке) ставе на расположење и транспортна средства, нарочито онда када се ради о већој ширини фронта.

У сваком случају, тенковске јединице, уколико би се њима располагало, одлично би послужиле да заједно са корпусним или дивизиским резервама, или другим ешелонима, учествују у извршењу противнапада. Што се тиче кретања транспортних средстава у равници, треба имати у виду да на равници, самој по себи, има доста сеоских и других путева и да се транспортна средства могу кретати и ван њих уколико се не ради о мочварном или раскалааном земљишту за време кишовитих дана.

Најзад, поставља се питање: да ли дивизиска артиљерија може да подржава дивизију као целину, ако се ова брани, рецимо, на фронту

ширине 16—20 км? Пошто је очигледно да дивизиска артиљерија, заправо дивизиска артиљериска група (с обзиром на домет), не би могла да је подржава као апсолутну целину, то се мора тражити неко друго решење. По нашем мишљењу, оно би се састојало у томе да се дивизиска артиљериска група оријентише на најважнији правац где се очекује непријатељски главни удар, а да се на мање важним правцима одреди пук који ће вишемање самостално дејствовати и коме ће се дати одговарајућа количина артиљерије за формирање пуковске артиљериске групе са којом ће успешно интервенисати на свом фронту. Али, пошто одбрана на широком фронту захтева да се у датим моментима може извршити маневар артиљерије не само ватром него и покретом и да се тежиште одбране може пренети на правац непријатељског стварног главног удара, који се — што се врло често може догодити — неће поклапати са нашом ранијом проценом, то значи да и артиљерија мора бити са механизованом вучом, тако да и она, као и други ешелон дивизије, у датом моменту, може извршити маневар покретом и пребацивати се са једног на други, угроженији правац.

„ВОЈНА БИБЛИОТЕКА“ издала је III књигу серије класика

„ТВОРЦИ МОДЕРНЕ СТРАТЕГИЈЕ“

од Ерла у којој се кроз научне радове и праксу Макијавелија, Вобана, Фридриха Великог, Наполеона, Клаузевица, Жоминија, Енгелса, Маркса, Лењина, Молткеа, Фоша, Лојд Џорџа, Клемансоа, Черчила, Лудендорфа, Махана, Дуета и других војсковођа приказује развитак војне мисли од XVI века до Хитлера.

Ово веома интересантно дело има преко 600 страна у платненом повезу, и може се добити по цени од 380 динара.